

M E R I Š E L I

Frankenštajn

ILI MODERNI PROMETEJ

Prevela
Slavka Stevović

■ Laguna ■

Naslov originala

Mary Wollstonecraft (Godwin) Shelley
FRANKENSTEIN OR THE MODERN PROMETHEUS

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIZEVNOSTI

Knjiga br. 25

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Autorkin uvod izdanju romana iz 1831. godine	9
Predgovor [napisao P. B. Šeli 1818. godine].	17
Frankenštajn ili Moderni Prometej	21
Idile i košmari u <i>Frankenštajnu</i> Meri Šeli	279
(Vladimir Gvozden)	
O autorki	309

Frankenštajn

ILI MODERNI PROMETEJ

PRVO PISMO

Gospođi Savil, Engleska

Petrograd, 11. decembra 17..

Obradovaćeš se kad čuješ da nikakva nedaća nije pratila početak mog pothvata, na koji si ti gledala sa tako zlim slutnjama. Ovamo sam stigao juče; i moja prva dužnost jeste da svoju dragu sestru uverim da sam zdrav, i da sve više verujem u uspeh svog nauma.

Već sam daleko na severu od Londona; i dok šetam ulicama Petrograda, osećam kako mi na obrazima poigrava hladan severni povetarac, koji me krepi i ispunjava me ushićenjem. Shvataš li ovo osećanje? Ovaj vetrić, koji je došao iz predela u koje sam se ja uputio, omogućava mi da unapred osetim ta ledena podneblja. Nadahnuti ovim vetrom obećanja, moji budni snovi postaju usrdniji i življi. Uzalud pokušavam da sam sebe ubedim kako je Pol predeo mraza i pustoši; on se uvek pojavljuje u mojoj mašti kao predeo lepote i radosti. Tamo je, Margaret, sunce uvek

vidljivo; njegov široki kotur kreće se duž horizonta i stalno rasipa svetlost. Tamo – jer, s tvojim dopuštanjem, sestro moja, pokloniću veru ranijim moreplovcima – tamo nema ni snega ni mraza; i jedreći preko mirnog mora, možda ćemo doploviti do zemlje koja po neobičnosti i lepoti prevazilazi svaku dosad otkrivenu oblast na Zemljinoj kugli. Njene tvorevine i osobine mogu biti neuporedive, kao što su to, nesumnjivo, pojave nebeskih tela u tim neotkrivenim pustim predelima. Šta se sve ne može očekivati u zemlji večite svetlosti? Možda ću tamo otkriti čudesnu silu koja privlači iglu; i možda ću srediti rezultate hiljada nebeskih posmatranja, kojima je potrebno samo ovo putovanje da bi njihove prividne nedoslednosti postale dosledne zauvek. Zadovoljiću svoju žarku radoznalost pogledom na deo sveta koji ranije niko nije posetio, i možda ću gaziti po zemlji na kojoj čovekova noga nikad ranije nije ostavila traga. To me privlači, i dovoljno je da savlada svaki strah od opasnosti ili smrti, i da me nagna da krenem na ovo teško putovanje sa radošću koju oseća dete za vreme raspusta, kad se sa drugovima ukrca u mali čamac i pođe u istraživačku ekspediciju uz reku svog rodnog kraja. Ali, ako pretpostavimo da su sva ova nagađanja pogrešna, ipak ne možeš sporiti neocenjivu korist koju ću pružiti čovečanstvu, do poslednje generacije, ako pronađem put pored Pola do onih zemalja u koje se stiže za nekoliko meseci; ili ako dokučim tajnu magneta, koja se, ako je to uopšte moguće, može otkriti jedino ovakvim pothvatom kao što je moj.

Ova razmatranja su rasejala uzbuđenje s kojim sam počeo pismo, te osećam da mi srce plamti od oduševljenja koje me uzdiže do neba; ništa u toj meri ne doprinosi

smirenju duha kao postojan cilj – tačka u koju duša može da upre svoje intelektualno oko. Ova ekspedicija je bila omiljeni san moje mladosti. Žudno sam čitao izveštaje o raznim putovanjima preduzetim s ciljem da se stigne do severnog dela Tihog okeana preko mora koja okružuju Pol. Možda se sećaš da se cela biblioteka našeg dobrog ujaka Tomasa sastojala od istorija svih putovanja koja su imala istraživački cilj. Moje školovanje je bilo zanemareno, a ipak sam strasno voleo da čitam. Proučavao sam te knjige i danju i noću, a moja prisnost s njima povećavala je žaljenje koje sam osetio još kao dete kad sam saznao da je volja moga oca na samrti zabranjivala mome ujaku da mi dozvoli da se posvetim pomorskom životu.

Ove vizije su izbledele kad sam prvi put čitao pesnike čiji su izlivi zaneli moju dušu i uzdigli je do neba. I ja sam postao pesnik, pa sam godinu dana živio u raji koji sam stvorio; zamišljao sam i da mogu dobiti mesto u hramu u kome su posvećena imena Homera i Šekspira. Ti si dobro upoznata s mojim neuspehom i kako sam teško podneo to razočaranje. Ali baš u to vreme nasledih imanje svoga rođaka, te se moje misli okrenuše ranijoj sklonosti.

Prošlo je šest godina otkako sam se odlučio na ovaj pothvat. Mogu se čak i sada setiti onog časa kad sam se posvetio ovom velikom naumu. Počeo sam time što sam navikao telo na nedaće. Pratio sam lovce na kitove u nekoliko ekspedicija do Severnog mora; dobrovoljno sam podnosio hladnoću, glad, žeđ i nespavanje; često sam radio više nego obični mornari u toku dana, a noći sam posvećivao proučavanju matematike, teorije medicine i onih grana fizičke nauke iz kojih bi pomorski pustolov mogao da izvuče najveću praktičnu korist. Dvapat

sam se stvarno zaposlio kao podoficir na grenlandskom kitolovcu, i izvršio sam svoju dužnost na opšte divljenje. Moram priznati da sam bio malo ponosan kad mi je kapetan ponudio dužnost svog zamenika na brodu i sa najvećom ozbiljnošću me molio da ostanem; toliko je dragocenim smatrao moje usluge.

A sada, draga Margaret, zar ne zaslužujem da postignem neki veliki cilj? Moj život je mogao proteći u udobnosti i luksuzu; ali ja sam pretpostavljao slavu svakoj primamljivosti koju bi bogatstvo stavilo pred me. Oh, kad bi mi neki ohrabrujući glas odgovorio potvrdno! Moja hrabrost i odlučnost su postojane; ali moje nade se kolebaju, a duh mi je često potišten. Spremam se da pođem na dugo i teško putovanje, na kome će nepredviđeni događaji zahtevati svu moju snagu; treba ne samo da podižem duh drugih već da ponekad podržim i svoj, kad njihov popušta.

Ovo je najpovoljnije doba za putovanje po Rusiji. Ljudi brzo lete po snegu u svojim saonicama; takvo putovanje je prijatno i, po mom mišljenju, mnogo prijatnije nego u engleskim poštanskim kolima. Hladnoća nije preterana, ako je čovek umotan u krzno – a to odelo sam već nabavio; jer velika je razlika između šetnje po palubi i nepomičnog sedenja satima, kad nikakvo kretanje ne sprečava krv da se bukvalno ledi u žilama. Nemam nameru da izgubim život na poštanskom putu između Petrograda i Arhangelska.

Krenuću za ovu varoš kroz dve ili tri nedelje; imam nameru da tamo iznajmim brod, što se može lako učiniti ako se plati osiguranje u korist sopstvenika; zatim, da uposlim potreban broj mornara od onih koji su navikli da idu u lov na kitove. Ne nameravam da otplovim do

juna; a kada ću se vratiti? Ah, draga sestro, kako mogu da odgovorim na ovo pitanje? Ako uspem, proći će mnogo, mnogo meseci, možda i godina, pre nego što se ti i ja ponovo sastanemo. Ako ne uspem, videćeš me uskoro, ili nikad.

Zbogom, moja draga, divna Margaret. Neka te Bog blagoslovi, a mene spase da bih mogao ponovo posvedočiti svoju zahvalnost za svu tvoju ljubav i nežnost.

Voli te tvoj brat

R. Volton

DRUGO PISMO

Gospođi Savi, Engleska

Arhangelsk, 28. marta 17..

Kako sporo prolazi vreme ovde, gde sam okružen snegom i ledom! Međutim, preduzet je i drugi korak za moj pothvat. Iznajmio sam lađu i zauzet sam odabiranjem mornara; izgleda da su oni koje sam već angažovao ljudi na koje se mogu osloniti, i nesumnjivo se odlikuju neustrašivom hrabrošću.

Ali jednu potrebu još nikako ne mogu da zadovoljim i taj nedostatak osećam kao najveće zlo. Nemam prijatelja, Margaret. Kad me bude obuzelo oduševljenje zbog uspeha, neće biti nikoga da sa mnom deli radost; ako me snađe razočaranje, niko se neće truditi da me izvuče iz potištenosti. Istina, preneću misli na hartiju; ali to je bedan način saopštavanja osećanja. Želim društvo čoveka koji bi mogao da saoseća sa mnom; čiji bi pogled odgovorio na moj. Možda misliš da sam romantičan, draga moja

sestro, ali ja gorko osećam potrebu za prijateljem. Nemam nikog kraj sebe, plemenitog ali hrabrog, obrazovanog i široka duha, čiji bi ukus bio sličan mome, da odobrava ili koriguje moje planove. Kako bi takav prijatelj ispravio mane tvog jadnog brata! Ja sam suviše žustar na delu, a suviše nestrpljiv pri teškoćama. Ali još veće je zlo za mene što sam se sam obrazovao: prvih četrnaest godina svoga života jurcao sam kao divljak po imanju, i nisam čitao ništa sem putopisa našeg ujaka Tomasa. U to doba sam upoznao čuvene pesnike naše otadžbine; ali tek kad više nije bilo u mojoj moći da izvučem glavnu korist iz takvog saznanja, osetio sam potrebu da upoznam još neki jezik osim jezika svoje domovine. Sada imam dvadeset osam godina, a u stvari sam manje obrazovan nego mnogi učenici od petnaest. Istina je da sam više razmišljao i da su moji snovi na javi dalekosežniji i veličanstveniji; ali njih treba (kako kažu slikari) *održavati*; i meni je veoma potreban prijatelj koji bi imao dovoljno razuma da me ne prezire kao romantičara, i dovoljno ljubavi prema meni da bi se potrudio da upravlja mojom dušom.

Ali ovo su beskorisne žalbe; sigurno neću naći prijatelja na širokom okeanu, pa čak ni ovde u ArhangelSKU, među trgovcima i mornarima. Međutim, neko osećanje koje nije tuđe ni nižoj ljudskoj prirodi postoji čak i u grudima ovih grubih ljudi. Moj poručnik je, na primer, čovek čudesne hrabrosti i preduzimljivosti; on ludo žudi za slavom: ili bolje, da se jasnije izrazim, žudi za napredovanjem u svom pozivu. On je Englez, pa i pored nacionalnih i profesionalnih predrasuda, neublaženih kulturom, sačuvao je neke od najplemenitijih darova čovečanstva. Prvi put sam ga upoznao na jednom kitolovcu; pošto sam saznao da nije

zaposlen u ovom gradu, lako sam ga nagovorio da mi pomaže u mom pothvatu.

Kapetan je čovek divne naravi i na brodu je čuven zbog svoje plemenitosti i blagosti u disciplini. Zbog ove okolnosti, kao i zbog njegove dobro poznate čestitosti i neustrašive hrabrosti, mnogo sam želeo da ga uzmem u službu. Mladost koja je prošla u usamljenosti, moje najbolje godine provedene pod tvojim blagim ženskim staranjem, toliko su oplemenile moj karakter da mogu obuzdati odvratnost prema uobičajenoj grubosti koja se često ispoljava na brodu. Nikad nisam verovao da je potrebna, i kad sam čuo za moreplovca koji je isto tako poznat po nežnosti svoga srca kao i po poštovanju i poslušnosti koju mu posada ukazuje, smatrao sam za neobičnu sreću što mogu da ga dobijem u službu. Prvi put sam čuo za njega na dosta romantičan način, od jedne gospođe koja mu duguje svoju sreću u životu. Ovo je, ukratko, njegova istorija. Pre više godina voleo je neku mladu Ruskinju srednjeg imovnog stanja; pošto je prikupio znatnu sumu novca, devojčin otac je pristao na taj brak. Svoju dragu je video jedanput pre ceremonije venčanja; ali ona se kupala u suzama, i bacivši mu se pred noge, preklinjala ga je da je poštedi, priznajući mu da voli drugoga, ali pošto je on siromašan, njen otac nikad neće pristati na tu vezu. Moj plemeniti prijatelj je umirio moliteljku, pa pošto je saznao ime njenog dragana, nije više navaljivao. On je već bio kupio imanje na kome je nameravao da provede ostatak života, ali ga je poklonio svome suparniku, zajedno sa ostatkom novca kako bi ovaj mogao kupiti što je potrebno, a zatim je sam molio oca mlade devojke da pristane na taj brak sa njenim draganom. Ali starac je odlučno odbio,

smatrajući se obavezan čašću mome prijatelju; kad je ovaj video da je otac neumoljiv, napustio je otadžbinu i nije se vratio sve dok nije saznao da se njegova negdašnja draga udala prema svojoj naklonosti. „Kakav plemenit čovek!“, uzviknućeš. On to i jeste; ali ipak, on je potpuno neobrazovan: ćutljiv je kao Turčin, no ima u njemu neke neuke nebrižljivosti; mada usled toga njegovo ponašanje izgleda još čudnije, ona umanjuje interesovanje i simpatiju koju bi on inače budio.

Ipak, ako se malo žalim, ili ako pak možda nikad ne budem znao za utehu koja mi je potrebna u mom teškom poslu, nemoj misliti da sam se pokolebao u odluci. Ona je postojana kao sudbina; a moje putovanje se odlaže samo dok vreme ne dozvoli ukrcavanje. Zima je bila strašno oštra; ali proleće daje lepa obećanja, i smatra se da je veoma rano nastupilo, tako da ću možda otploviti pre nego što sam se nadao. Ni u čemu neću prenegliti: dovoljno me poznaješ da bi se mogla pouzdati u moju opreznost i promišljenost kad je bezbednost drugih poverena mojoj brizi.

Ne mogu ti opisati svoja osećanja zbog dobrih izgleda za moj pothvat. Nemoguće mi je da ti objasnim osećanje nemirnog uzbuđenja, u isto vreme i prijatnog i punog strepnje, sa kojim se spremam za polazak. Odlazim u neispitane krajeve, u „zemlju magle i snega“; ali neću ubiti nikakvog albatrosa, te se ne brini za moju bezbednost, ili ću ti se možda vratiti iscrpen i žalostan kao *Stari mornar*? Nasmajaćeš se mojoj aluziji; ali otkriću ti jednu tajnu. Često sam svoju ljubav i strasno oduševljenje za opasne misterije okeana pripisivao tom delu modernog pesnika sa najviše mašte. Ima nečega u mojoj duši što ja ne razumem. Ja sam praktično marljiv – neumoran – radnik koji

obavlja svoj posao sa istrajnošću i trudom: ali pored toga, postoji ljubav prema neobičnom, vera u neobično, koja se upliće u sve moje planove i koja me goni van uobičajenih ljudskih puteva, čak do divljeg mora i neispitanih predela koje nameravam da istražujem. Ali da se vratim prijatnijim razmatranjima. Da li ću te ponovo videti, pošto predem ogromna mora i vratim se pored najjužnijeg rta Afrike ili Amerike? Ne smem se nadati takvom uspehu, a ipak se ne mogu uzdržati da ne pogledam sliku i s druge strane. Piši mi i dalje kad se ukaže prilika: možda ću primiti tvoja pisma ponekad kad su mi najpotrebnija da bi mi podigla duh. Nežno te volim. Sećaj me se s ljubavlju ako nikad više ne dobiješ vesti od mene.

Voli te tvoj brat
Robert Volton

TREĆE PISMO

Gospođi Savil, Engleska

7. jula 17..

Draga moja sestro,

Pišem ti nekoliko redaka u žurbi, kako bih ti javio da sam zdrav i da sam već odmakao na putu. Ovo pismo će stići u Englesku preko jednog trgovca koji sada putuje kući iz Arhangelska; srećniji je nego ja, koji možda neću videti svoju otadžbinu još mnogo godina. Međutim, dobro sam raspoložen: moji ljudi su odvažni i smeli; ne izgleda da se plaše plovećih ledenih santi koje stalno prolaze kraj nas, nagoveštavajući opasnosti predela u čijem pravcu putujemo. Već smo na velikoj geografskoj širini; ali je sredina leta, pa iako nisu tako topli kao u Engleskoj, južni vetrovi što nas brzo nose ka obalama do kojih tako žarko želim da stignem odišu prijatnom toplotom kakvoj se nisam nadao.

Dosad nam se nije desilo ništa što bi vredelo zabeležiti. Jedna ili dve jače oluje i pomaljanje neke pukotine, to su

nezgode kojih bi se iskusni pomorac jedva setio da ih pribeleži; a ja ću biti vrlo zadovoljan ako se ništa gore ne bude desilo u toku naše plovidbe.

Zbogom, draga Margaret. Budi sigurna da zbog tebe, a ni zbog samog sebe, neću biti nagao u slučaju opasnosti. Biću hladnokrvan, istrajan i oprezan.

Ali uspeh *mora* krunisati moje napore. Zašto da ne? Dosad sam išao sigurnim putem preko besputnog mora: i same zvezde bile su svedoci mog uspeha. Zašto da i dalje ne napredujem preko neukroćenog ali poslušnog elementa? Šta može zaustaviti čovekovo odlučno srce i čvrstu volju?

Moje prepuno srce i protiv volje se ovako izliva. Ali moram da završim. Neka Bog blagoslovi moju voljenu sestru!

R. V.

ČETVRTO PISMO

Gospođi Savil, Engleska

5. avgusta 17..

Desio nam se tako čudan događaj da se ne mogu uzdržati da ga ne pribeležim, mada je vrlo verovatno da ćeš me videti još pre nego što ovo pismo dođe do tebe.

Prošlog ponedeljka (31. jula) bili smo gotovo opkoljeni ledom, koji je okruživao brod sa svih strana, jedva mu ostavljajući prostora u moru za plovidbu. Naš položaj je bio prilično opasan, pogotovo što smo bili obavijeni vrlo gustom maglom. Stoga zaustavimo brod, nadajući se da će nastupiti neka promena u atmosferi i vremenu.

Oko dva sata magla se rasturi i mi ugledasmo prostrane i nepravilne ledene ravnice koje su se pružale u svim pravcima, kao da im nema kraja. Neki od mojih drugova počеше da gundaju, a i moj mozak obužeše brižne misli, kad jedan čudan prizor odjednom privuče našu pažnju i odvрати nam misli od sopstvene situacije. Opazismo na

udaljenosti od pola milje neka niska kola pričvršćena na saonice koje su vukli psi; išla su ka severu; stvorenje koje je imalo čovečji oblik, ali očevidno džinovskog rasta, sedelo je na saonicama i upravljalo psima. Posmatrali smo pomoću teleskopa brzo putnikovo napredovanje dok se nije izgubio među udaljenim neravninama na ledu.

Ovo priviđenje izazva naše neizmerno čuđenje. Verovali smo da smo bili mnogo stotina milja udaljeni od ma kakve zemlje; ali ova pojava nam ukaza na to da nismo bili tako daleko kako smo pretpostavljali. Međutim, pošto smo bili okruženi ledom, nismo mogli poći za tim tragom, koji smo s najvećom pažnjom pratili.

Otprilike dva sata posle ovog događaja začusmo tutnjavu mora; još pre noći led je popucao i oslobodio nam brod. Ipak nismo krenuli do jutra, plašeći se da se u mraku ne sudarimo sa onim velikim ledenim masama koje plove posle pucanja leda. Iskoristih to vreme da se odmorim nekoliko časova.

Ujutru, čim je svanulo, izišao sam na palubu i ugledao sve mornare okupljene na jednoj strani broda kako razgovaraju s nekim u moru. To su u stvari bile saonice, slične onima kakve smo ranije videli, koje su u toku noći doplovile do nas na jednom velikom komadu leda. Samo jedan pas bio je još u životu; ali unutra se nalazilo ljudsko biće, koje su mornari nagovarali da dođe na lađu. On nije bio divlji stanovnik neke nepoznate zemlje, kao što je to onaj drugi putnik izgledao, nego Evropljanin. Kad se pojavih na palubi, kapetan reče:

– Evo našeg vođe, a on vam neće dozvoliti da propadnete na otvorenom moru.

Kad me je ugledao, stranac mi se obrati na engleskom jeziku, mada sa stranim naglaskom:

– Pre nego što se ukrcam na vaš brod – reče on – hoćete li biti ljubazni da me obavestite kuda putujete?

Možeš zamisliti moje iznenađenje kad sam čuo takvo pitanje koje mi je uputio čovek na rubu propasti, za koga bih pretpostavio da će mu moj brod biti spasenje za koje bi dao najveće blago što postoji na zemlji. Odgovorih da smo na istraživačkom putovanju u pravcu Severnog pola.

Kad je to čuo, izgledao je zadovoljan i pristao da se ukrca. Blagi bože! Margaret, da si mogla videti čoveka koji se tako predao spasenju, tvom čuđenju ne bi bilo granica. Udovi su mu bili gotovo smrznuti, a telo užasno izmršavelo od umora i patnje. Nikad nisam video čoveka u tako bednom stanju. Pokušali smo da ga prenesemo u kabinu: ali čim se udaljio sa svežeg vazduha, onesvestio se. Zato ga vratismo na palubu i povratismo ga trljajući ga rakijom. Naterasmo ga i da proguta malo rakije. Čim je pokazao znake života, umotali smo ga u ćebad i namestili blizu odžaka kuhinjske peći. Polako se povratio i pojeo malo supe, koja ga je čudesno okrepila.

Tako su prošla dva dana pre nego što je bio u stanju da govori; a često sam pomišljao da su ga patnje lišile razuma. Kad se donekle povratio, premestio sam ga u svoju kabinu, gde sam ga negovao koliko mi je to posao dopuštao. Nikad nisam video interesantnije stvorenje: oči su mu većinom imale surov, pa čak i ludački izraz. Ali bilo je trenutaka kad bi, ako bi mu neko ukazao kakvu pažnju, ili mu učinio i najmanju uslugu, celo njegovo lice ozario izraz dobroćudnosti i blagosti kakav nikad nisam video. No on je obično melanholičan i očajan; a ponekad škrguće zubima, kao da je nestrpljiv zbog težine nevolja koje su ga pritisle.

Kad se moj gost malo povratio, imao sam mnogo muke da odstranim ljude, koji su želeli da mu postave

hiljadu pitanja; ali nisam hteo da dopustim da ga muče svojom dokonom radoznalošću dok je u takvom stanju tela i duha, čije je oporavljanje očigledno zavisilo od potpunog odmora. Jednom, ipak, poručnik zapita zašto je došao tako daleko u ledeni predeo tako čudnim prevoznim sredstvom.

Njegovo lice namah dobi izgled najveće sete i on odgovori:

- Da tražim nekoga ko je pobjegao od mene.
- A da li je čovek koga gonite putovao na isti način?
- Da.

– Onda mislim da smo ga videli; jer dan pre nego što smo našli vas, primetili smo pse kako vuku po ledu saonice u kojima se nalazio neki čovek.

Ovo je pobudilo strančevu pažnju, te on počeo da postavlja mnoštvo pitanja u vezi s pravcem u kome je demon, kako ga je nazvao, otišao. Uskoro zatim, kad sam ostao nasamo s njim, reče:

– Bez sumnje sam probudio vašu radoznalost, kao i radoznalost onih dobrih ljudi; ali vi imate suviše obzira da biste mi postavljali pitanja.

– Izvesno; bilo bi zaista vrlo neprilično i nečovečno od mene da vas mučim svojim ljubopitstvom.

– A ipak, spasli ste me iz čudne i opasne situacije; s puno dobrote povratili ste me u život.

Ubrzo me upita mislim li da je pucanje leda uništilo one druge saonice. Odvratih da ne mogu odgovoriti ni sa kakvom izvesnošću; led je počeo da puca tek pred noć, a putnik je mogao stići do sigurnog mesta pre toga, pa to ne mogu da ocenim.

Od tog vremena nova iskra života planula je u propalom strančevom telu. Pokazivao je veliku želju da bude na

palubi, da bi vrebao saonice koje su se ranije bile pojavile; ali ja sam ga ubedio da ostane u kabini jer je suviše slab da bi izdržao oštru atmosferu. Obećah mu da će neko stražariti i smesta ga obavestiti ako se ma kakav predmet pojavi na vidiku.

To je moj dnevnik povodom ovog čudnog događaja do današnjeg dana. Strancu se postepeno popravilo zdravlje, ali je vrlo ćutljiv i izgleda da se oseća nelagodno kad ma ko sem mene uđe u kabinu. Međutim, njegovo ponašanje i ophođenje tako je pomirljivo i blago da se svi mornari interesuju za njega, iako su vrlo malo opštili s njim. Što se mene tiče, počinjem da ga volim kao brata; a njegova stalna i duboka tuga ispunjava me saosećanjem i saučešćem. Sigurno je u svojim boljim danima bio plemenito biće, kad je čak i sada, ovako propao, toliko privlačan i prijatan.

Rekao sam u jednom pismu, draga moja Margaret, da neću naći prijatelja na širokom okeanu; a ipak, naišao sam na čoveka koji me je, pre nego što mu je nevolja slomila duh, mogao usrećiti kao brat po srcu.

Produžiću da pišem s vremena na vreme u dnevniku o ovom strancu, ako budem imao da zabeležim neke nove događaje.

13. avgusta 17..

Moja ljubav prema gostu svakim danom raste. On u isto vreme budi u meni u velikoj meri divljenje i sažaljenje. Kako mogu da gledam tako plemenito stvorenje koje je uništila nevolja a da ne osećam najdublji bol? On je tako blag, a ipak tako mudar; veoma je obrazovan; kad govori,

iako su mu reči birane s najvećom pažnjom, one teku brzo i neuporedivom rečitošću.

Sad se prilično oporavio od bolesti i stalno je na palubi, svakako iščekujući saonice koje su prethodile njegovim. Samo, iako nesrećan, nije toliko obuzet svojom nevoljom da se ne bi interesovao za planove drugih. Često sa mnogom razgovara o mojim planovima, koje sam mu saopštio bez ikakvog prikriivanja. Udubljavao se pažljivo u sve moje dokaze u prilog mom krajnjem uspehu, kao i u svaku i najmanju pojedinost u pogledu mera koje sam preduzeo da bih ga postigao. Saosećanjem koje mi je ukazivao lako me je podstakao na to da se poslužim jezikom svoga srca; da dam izraza vatrenom oduševljenju svoje duše; i da kažem, sa svim žarom koji me greje, kako bih rado žrtvovao svoje bogatstvo, svoj opstanak, svu svoju nadu, radi ostvarenja svog pothvata. Život ili smrt jednog čoveka bili su samo mala cena za sticanje znanja koje sam tražio; za nadmoćnost koju bih postigao nad glavnim neprijateljima naše rase. Dok sam govorio, mračan izraz prekri lice moga slušaoca. U početku primećih kako pokušava da savlada svoje uzbuđenje; pokrio je oči rukama; glas mi zadrhta i izdade me kad sam opazio kako mu suze brzo kaplju između prstiju – jecaj mu se ote iz grudi koje su se nadimale. Zastadoh... Najzad on progovori isprekidanim glasom:

– Nesrećni čoveče! Zar je i vas obuzelo moje ludilo? Da li ste i vi pili taj otrovni napitak? Čujte me – da vam otkrijem svoju istoriju, pa ćete odbaciti pehar sa usana!

Možeš misliti koliku su radoznalost pobudile kod mene ovakve reči; ali nastup bola koji je obuzeo stranca savlada

njegovu oslabeledu snagu, pa je bilo potrebno mnogo sati odmora i tihog razgovora da bi povratio mirnoću.

Pošto je savladao žestinu svojih osećanja, izgledalo je da prezire samoga sebe što je bio rob strasti; pa, ugušujući nastup sumornog očajanja, ponovo me navede na razgovor o mojoj ličnosti. Raspitivao se za istoriju moje mladosti. Priča je bila brzo ispričana, ali je podstakla na različita razmišljanja. Govorio sam o svojoj želji da nađem prijatelja – o žudnji za prisnim saosećanjem sa srodnim duhom na kakvo nisam dosad nikad naišao; izrazio sam ubeđenje da se čovek teško može pohvaliti srećom ako nije uživao tu blagodet.

– Slažem se s vama – odgovori stranac. – Mi smo nesavršena bića, upola dovršena ako nam neko mudriji, bolji, vredniji od nas samih – što prijatelj treba da bude – ne pruži pomoć da bismo usavršili svoju slabu i grešnu prirodu. Imao sam jednom prijatelja, najplemenitije od svih ljudskih stvorenja, pa stoga imam pravo da sudim o prijateljstvu. Vi imate nade i život pred sobom, te nemate razloga za očajanje. Ali ja – ja sam izgubio sve i ne mogu iznova početi život.

Dok je ovo govorio, njegovo lice je dobilo izraz tihe, smirene tuge, koja me je dirnula u srce. Ali on je ućutao i odmah se povukao u svoju kabinu.

Čak i ako je tako slomljena duha, niko nije u stanju dublje od njega da oseća lepote prirode. Zvezdano nebo, more, i svaki prizor koji su pružali ovi divni predeli, izgleda da su još uvek imali tu moć da uzdignu njegovu dušu sa zemlje. Takav čovek ima dvostruk život: on može osećati patnju i biti ophrvan razočaranjem, a ipak, kad se povuče

u sebe, biće kao nebeski duh sa oreolom na glavi, koga nikakav bol ni ludilo ne mogu posetiti.

Hoćeš li se nasmejati mome oduševljenju za ovog božanstvenog putnika? Ne bi to uradila kad bi ga videla. Ti si vaspitana i obrazovana pomoću knjiga, povučena od sveta, pa te je zato teško zadovoljiti; ali baš zbog toga možeš bolje oceniti neobične zasluge ovog divnog čoveka. Ponekad se trudim da pronađem koja je to njegova osobina što ga tako neizmerno uzdiže iznad svake druge osobe koju sam dosad poznavao. Verujem da je to neka intuitivna oštromnost; brza ali nepogrešiva moć rasuđivanja; udublјivanje u uzroke stvari, kome nema ravna po jasnoći i preciznosti; ovome treba dodati lakoću izražavanja i glas čija raznolika zvučnost podseća na muziku što osvaja dušu.

19. avgusta 17..

Juče mi je stranac rekao:

– Lako možete primetiti, kapetane Voltone, da sam pretrpeo velike i besprimerne nevolje. Jednom sam odlučio da uspomena na ove nesreće treba da umre sa mnom; ali vi ste me toliko pridobili da sam promenio odluku. Vi tražite znanje i mudrost, kao što sam i ja nekad tražio; i ja se usrdno nadam da zadovoljenje vaših želja neće biti zmija koja će vas ujesti, kao što je to sa mnom bilo. Ne znam da li će vam priča o mojim nesrećama koristiti. A ipak, kad pomislim da ste krenuli istim putem, izlažući se istim opasnostima koje su od mene načinile ono što sam, zamišlјam da ćete možda izvući potrebnu pouku

iz moje priče, koje ćete se možda pridržavati ako uspete u svom pothvatu, i utešiti se njome u slučaju neuspeha. Pripremite se da čujete priču o događajima koji se obično smatraju čudesnim. Da se nalazimo u pitomijim predelima, mogao bih se plašiti da ću kod vas pobuditi nevericu, možda i podsmeh; ali u ovim divljim i tajanstvenim krajevima izgledaće verovatne mnoge stvari koje bi inače izazvale smeh onih što ne poznaju uvek promenljive sile prirode. Takođe, ne sumnjam u to da će moja priča u toku izlaganja pružiti večni dokaz o istinitosti događaja od kojih se sastoji.

Možeš misliti koliko sam bio zadovoljan ponuđenom pričom; a ipak, nisam mu mogao dozvoliti da obnavlja taj bol povešću o svojim nevoljama. Osećao sam veliku žudnju da čujem obećanu priču, nešto iz radoznalosti, a nešto iz želje da mu olakšam sudbinu, ako bi to bilo u mojoj moći. Ova osećanja izrazio sam u svom odgovoru.

– Hvala vam – odgovori on – na vašoj simpatiji, ali ona je uzaludna; moja sudbina je gotovo zapečaćena. Čekam još samo jedan događaj, pa ću onda počivati u miru. Razumem vaše osećanje – produži on, primetivši da sam ga hteo prekinuti – ali varate se, prijatelju moj, ako dozvoljavate da vas tako zovem; ništa ne može izmeniti moju sudbinu: saslušajte moju priču, pa ćete shvatiti kako je ona neopozivo određena.

Zatim mi je rekao da će svoje pričanje početi sutradan kad budem slobodan. Ovo obećanje izazva moju najtopliju zahvalnost. Odlučih da svako večer, kad nisam zauzet važnim dužnostima, zabeležim, što je više moguće njegovim rečima, ono što mi je ispričao u toku dana. Ako budem zauzet, bar ću napraviti zabeleške. Ovaj rukopis će

ti, bez sumnje, pružiti zadovoljstvo; ali što se tiče mene, koji ga poznajem i slušam tu priču sa njegovih usana, s kakvim ću ga interesovanjem i saosećanjem čitati jednog dana u budućnosti! Čak i sada kad počinjem da ostvarujem ovaj zadatak, divna boja njegovog glasa odjekuje mi u ušima; njegove sjajne oči upravljene su u mene sa svom svojom melanholičnom blagošću; vidim njegovu ruku kako se u uzbuđenju podiže, dok mu duša obasjava crte lica. Kako čudna i mučna mora biti njegova priča; kako strašna bura koja je taj divni brod zahvatila na njegovom putu i ovako ga uništila!

I

Rođen sam u Ženevi; moja porodica je jedna od najuglednijih u republici. Moji preci su mnogo godina bili savetnici i pravozastupnici; moj otac je obavljao nekoliko javnih dužnosti s čašću i ugledom. Svi koji su ga poznavali poštovali su ga zbog njegove čestitosti i neumorne brižljivosti u državnim poslovima. U mladim danima bio je neprekidno zauzet poslovima svoje otadžbine; razne okolnosti sprečavale su ga da se rano oženi, tako da je tek u poznijim godinama postao suprug i otac porodice.

Pošto okolnosti u vezi s njegovom ženidbom daju sliku njegovog karaktera, ne mogu se uzdržati a da ih ne ispričam. Jedan od njegovih najprisnijih prijatelja bio je trgovac koji je iz imućnog stanja, usled mnogih nedaća, zapao u bedu. Taj čovek, po imenu Bofor, bio je ponosnog i nesavitljivog karaktera, te nije mogao podneti da živi u siromaštvu i zaboravu u istoj zemlji u kojoj se isticao položajem i bogatstvom. Stoga, pošto je isplatio dugove na najčasniji način, povukao se sa ćerkom u grad

Lucern, gde je živeo nepoznat i u bedi. Moj otac je voleo Bofora najiskrenije, pa je bio duboko ožalošćen njegovim povlačenjem pod tim nesrećnim okolnostima. Gorko je žalio što je lažni ponos nagnao njegovog prijatelja na postupak tako malo dostojan ljubavi koja ih je vezivala. Nije žalio vremena ni truda da ga pronade, u nadi da će ga nagovoriti da počne život iz početka njegovom pomoću i kreditom.

Bofor je bio preduzeo uspešne mere da se sakrije, pa je prošlo deset meseci pre nego što je moj otac otkrio njegovo boravište. Presrećan zbog otkrića, on požuri tom boravištu, koje se nalazilo u nekoj neuglednoj kući blizu Rojsa. Ali kad je ušao, dočekaše ga samo beda i očajanje. Bofor je iz svoje propale imovine spasao samo malu sumu novca; ali ona je bila dovoljna da mu pruži podršku nekoliko meseci. Nadao se da će u međuvremenu naći kakvo ugledno nameštenje u nekoj trgovačkoj kući. To međuvreme je, stoga, provodio u neradu; ali njegov bol se još više produbljavao i nagriza ga kad je imao vremena za razmišljanje; na kraju, tako je snažno obuzeo njegov duh da je posle tri meseca ležao u bolesničkoj postelji, nesposoban da se kreće.

Kći ga je negovala s najvećom nežnošću; ali je s očajanjem videla da se njihova mala rezerva brzo smanjuje a da nema drugog izgleda na pomoć. No Karolina Bofor je imala neobično sazdanu dušu, a hrabrost joj je porasla da bi je podržala u nesreći. Našla je grub posao: plela je slamu. Tako je na razne načine uspevala da zarađuje jedva koliko je bilo dovoljno da se održi život.

Tako je prošlo više meseci. Ocu je bilo sve gore; gotovo sve vreme provodila je negujući ga; sredstva za život su se